

OFRIVILLIGT PASSIVA PÅ ARBETSMARKNADEN

NIMA SANANDAJI

SAMMANFATTNING

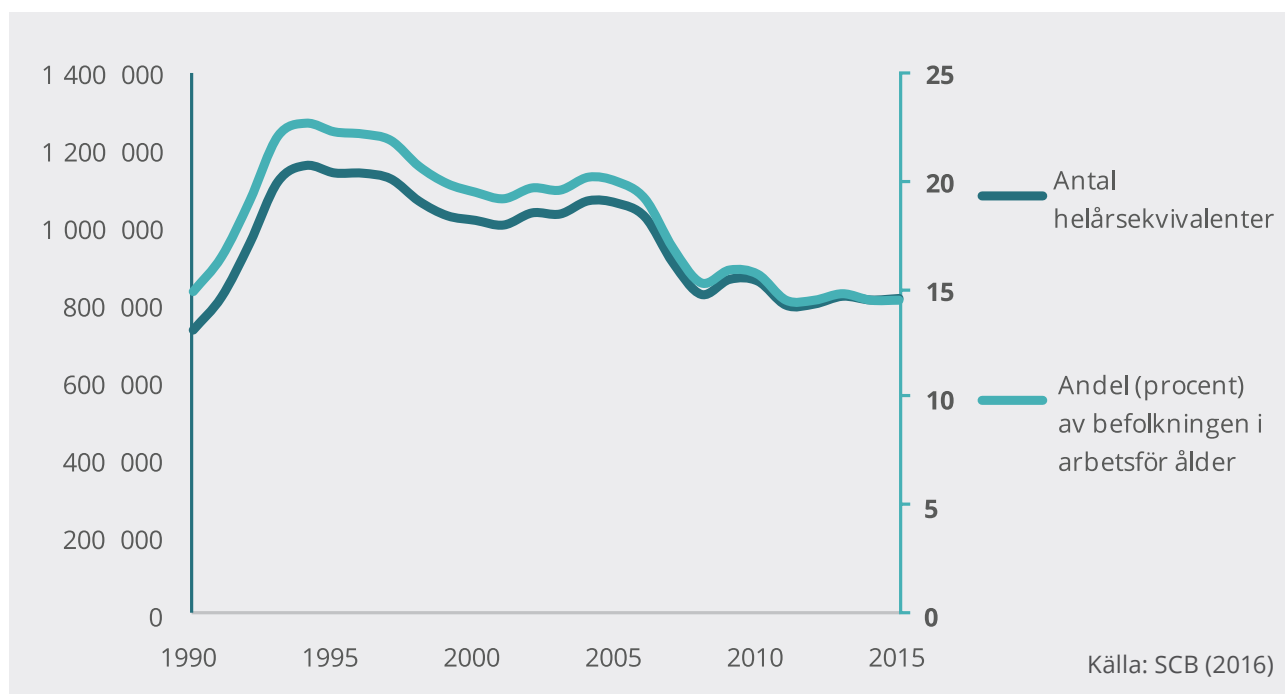
- Denna rapport riktar fokus mot den del av befolkningen som ej är i arbetskraften men som i arbetskraftsundersökningar svarar att de skulle vilja arbeta. Under åren 2013-2015 fanns i genomsnitt cirka 106 000 individer som var ofrivilligt passiva (inte sökte arbete och utanför arbetskraften fastän de angav att de skulle vilja arbeta) samt ytterligare cirka 65 000 som sökte lämna inaktivitet (utanför arbetskraften och sökte arbete). En knapp tredjedel av dessa två grupper var studenter som ville arbeta men saknade arbete.
- Fler kvinnor än män befinner sig i ofrivillig passivitet. De ofrivilligt passiva uppgick mellan 2013-2015 till 2,1 procent av alla kvinnor samt 1,7 procent av alla män i arbetsför ålder. De som sökte lämna inaktivitet uppgick till 1,4 procent av alla kvinnor och 0,9 procent av alla män.
- Den ofrivilliga passiviteten har ökat snarare än minskat under en period då det totala utanförskapet, mätt som andelen som försörjs via sociala ersättningar och bidrag, har minskat påtagligt. Mellan 1995 och 2015 minskade den totala andelen av befolkningen i arbetsför ålder som försörjdes med sociala ersättningar och bidrag med 17 procent (från 15,5 till 12,9 procent av befolkningen i åldrarna 20-64 år). Andelen ofrivilligt passiva ökade däremot med hela 48 procent (från 1,2 till 1,7 procent av befolkningen i åldrarna 20-64 år).
- Sedan finanskrisen har Sverige upplevt högkonjunktur. Andelen ofrivilligt passiva har dock enbart långsamt minskat. En förklaring kan vara att ökade kunskapskrav på arbetsmarknaden, lägre kunskapsnivå bland delar av befolkningen samt högt satta lägstralöner samspelar till att skapa så höga barriärer på arbetsmarknaden att delar av befolkningen, även under högkonjunktur, ger upp hoppet om att lyckas komma i arbete.
- Långtidsutredningen 2015 pekar på att en stor utmaning för svensk arbetsmarknad är att integrera utrikes födda, varav en betydande andel har kort utbildning. I avsaknad av strukturella reformer finns en klar risk för att många i gruppen hamnar i ofrivillig passivitet.

BAKGRUND

I en rapport som publicerades 2002, och väckte omfattande uppmärksamhet i svensk samhällsdebatt, påpekade den dåvarande LO utredaren Jan Edling att en betydande del av Sveriges befolkning i arbetsför ålder förlitade sig på olika former av offentliga ersättningar. Sedan början av 1990-talet hade runt en miljon vuxna (20-64 år), omräknat till helårsekvivalenter, kommit att bli försörjda av sociala ersättningar och bidrag. Det motsvarade ungefär var femte vuxen person under 2000-talets första år. En förklaring var att en form av indirekt arbetslöshet hade uppstått med tiden i och med att även relativt friska personer exkluderats från arbetsmarknadsstatistiken genom sjukskrivningar och förtidspension.¹

Andra utredningar har också uppmärksammat detta förhållande.² Framförallt sedan 2006 har ett antal reformer genomförts som syftat till att stärka drivkrafterna till arbete, såsom jobbskatteavdraget och reformeringen av sjukförsäkringen. Under samma period har antalet vuxna som försörjs med sociala ersättningar och bidrag, omräknat till helårsekvivalenter, minskat till strax över 800 000 individer, som visas i figur 1. Andelen har minskat till knappt 15 procent av den samlade befolkningen i arbetsför ålder.³ I vårbudgeten för 2016 framhålls att antalet helårsekvivalenter som försörjs med sociala ersättningar och bidrag förväntas öka till 980 000 personer, det vill säga nära en miljon, fram tills 2020. Utvecklingen drivs av det höga mottagande av flyktingar som Sverige har haft under senare tid.⁴

Figur 1. Personer (20-64 år) försörjda med sociala ersättningar och bidrag

Statistiken redovisas i Appendix A.

¹ Edling (2002).

² Se exempelvis Herin m.fl. (2004), publicerad av Statens Folkhälsoinstitut, samt Svenskt Näringsliv (2006).

³ SCB (2016).

⁴ Regeringen (2016).

Professorerna Thomas J. Sargent, sedermera Nobelpristagare, och Lars Ljungqvist har i en studie försökt sortera ut omfattningen på den indirekta, eller dolda, arbetslösheten som uppstår när människor göms undan i sjukskrivning och förtidspension eller arbetsmarknadspolitiska åtgärder. De två ekonomerna har utvecklat en metodik där historisk statistik utnyttjas för att estimeras hur höga sjuktalen och förtidspensionerna rimligtvis borde ha varit utan förekomsten av dold arbetslöshet.⁵ Nationalekonomen Susanne Spector vid Svenskt Näringsliv har med hjälp av Tino Sanandaji, forskare i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm, vidareutvecklat analysen, med nya AKU-definitioner och mera uppdaterade siffror. Spector finner att den verkliga arbetslösheten i Sverige under perioden 1996 till 2013 hade två komponenter, en öppen och en dold arbetslöshet. Den dolda arbetslösheten som uppstår när till exempel individer som är friska nog att arbeta sjukskrivs och därmed exkluderas från arbetsmarknadsstatistiken är av samma storleksmått som den öppna arbetslösheten som redovisas i officiell statistik. Alltså är den verkliga arbetslösheten i själva verket ungefär dubbelt så hög som den öppna.⁶

Idag är det ett relativt väl etablerat förhållande att inte bara de öppet arbetslösa, utan även den del av befolkningen som är inaktiva från arbetsmarknaden, bör betraktas i arbetslöshetsstatistiken. Detsamma gäller ungdomar som är inaktiva eller i studier fastän de vill arbeta. Samtidigt är kunskapen begränsad om varför de som befinner sig utanför arbetsmarknaden, och som är friska nog att arbeta, inte söker arbete. I denna rapport presenteras historisk statistik över personer som är utanför arbetskraften, vill arbeta men inte söker arbete.

Ofrivillig passivitet är intressant att studera eftersom det visar på en form av upplevd hopplöshet. Statistiken visar att de ofrivilligt passiva har ökat både i absoluta tal och som andel av befolkningen mellan mitten av 1990-talet, då statistiken först blev tillgänglig, och lågkonjunkturen som följde i spåren av finanskrisen 2008. Andelen har sedan dess bara marginellt minskat trots den starka konjunkturen. Den ofrivilliga passiviteten har således ökat snarare än minskat under en period då det totala utanförskapet, mätt som andelen som försörjs via sociala ersättningar och bidrag, har minskat påtagligt.

Ofrivillig passivitet kan sägas vara toppen av isberget av ett djupare fenomen som präglar svensk arbetsmarknad. Arbetsmarknaden förändras snabbt genom höjda kompetenskrav, samtidigt som brister i utbildningsväsendet och migration bidrar till att delar av befolkningen har begränsade kunskapsnivåer. Tidigare har personer med begränsad utbildningsbakgrund kunnat bygga upp färdigheter genom vuxenutbildning samt genom att träda in på arbetsmarknaden och genom arbete gradvis bygga upp arbetserfarenhet. Brister i vuxenutbildningen och högt satta lönestälningar som tränger ut instegsjobb kan förklara varför vissa upplever så stora svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden att de slutar söka arbete. Reformerna av arbetsmarknaden, utbildningssystemet och företagsklimatet kan behövas för att undvika en fortsatt framtida ökning av ofrivilligt passiva.

---

⁵ Ljungqvist och Sargent (2006).

⁶ Spector (2014). Under vissa år under perioden var den indirekta arbetslösheten större än den öppna, medan motsatt förhållande gällde under andra år.

STATISTIK

I arbetskraftsundersökningarna (AKU) samlas statistik in om hur många som befinner sig utanför arbetskraften och ändå vill arbeta. Statistiken redovisas av såväl SCB som det europeiska statistikorganet Eurostat. De två statistikorganen analyserar och presenterar materialet på olika vis. Eurostat redovisar två undergrupper bland de som står utanför arbetskraften; de som vill arbeta och söker arbete samt de som vill arbeta men inte söker arbete. AKU har en något annorlunda rapportering, som bland annat skiljer sig genom att studerande exkluderas. Eurostats redovisade uppgifter har också fördelen att den kan jämföras över en tidsperiod på 20 år, det vill säga mellan 1995 och 2015. AKU har ändrat definitioner över presenterad data under denna tid vilket försvårar jämförelse över hela tidsperioden.

Som visas i figuren nedan finns, utifrån Eurostats redovisning, fyra kategorier bland den grupp som är inaktiva på arbetsmarknaden i Sverige. Den största gruppen är de personer som anger att de inte vill arbeta, till exempel eftersom de själva bedömer att de är för sjuka att kunna arbeta. Vidare finns en grupp som i denna rapport benämns som de som söker lämna inaktivitet, personer definierade som att vara utanför arbetskraften som själva anger att de söker arbete. En ytterligare benämns kallas i denna rapport som ofrivilligt passiva, personer utanför arbetskraften som anger att de skulle vilja arbeta, men inte söker arbete. Till sist finns en liten grupp som inte svarar på frågan om huruvida de skulle vilja eller inte skulle vilja arbeta (inget svar).

OFRIVILLIG INAKTIVA PÅ SVENSK ARBETSMARKNAD

I tabell 1 visas statistiken över samtliga i arbetsför ålder (20-64 år) i Sverige som räknas till de ofrivilligt inaktiva, det vill säga den grupp inaktiva som anger att de skulle vilja komma i arbete. Statistiken som redovisas är genomsnitt för de senast tillgängliga tre åren, 2013-2015. De ofrivilligt passiva uppgår till nära 106 000 individer. Inaktiva som söker arbete uppgår till nära 65 000 ytterligare individer. Detta motsvarar 1,9 respektive 1,1 procent av den samlade befolkningen i arbetsför ålder. Andelen ofrivilligt passiva är högre bland kvinnor i arbetsför ålder (2,1 procent) jämfört med män (1,7 procent). Även andelen inaktiva som söker arbete är större bland kvinnor (1,4 procent) än bland män (0,9 procent). I tabell 2 visas en jämförelse mellan AKUs och Eurostats redovisning. De två redovisningarna skiljer sig genom att AKU exkluderar studenter. Av differensen framkommer att en knapp tredjedel av den totala gruppen ofrivilligt passiva plus inaktiva som söker arbete är studerande.

Tabell 1. Ofrivilligt inaktiva på svensk arbetsmarknad, 20-64 åringar

		Antal (procent av befolkningen)
Samtliga	Ofrivilligt passiva	105 833 (1,9%)
	Inaktiva som söker arbete	64 667 (1,1%)
Kvinnor	Ofrivilligt passiva	58 267 (2,1%)
	Inaktiva som söker arbete	38 033 (1,4%)
Män	Ofrivilligt passiva	47 567 (1,7%)
	Inaktiva som söker arbete	26 633 (0,9%)

Källa: Eurostats databas, SCB:s befolkningsdatabas och egna beräkningar. Ofrivilligt passiva motsvarar den grupp som svarar att de skulle vilja arbeta men söker inte anställning. Inaktiva som söker arbete är den grupp arbetssökande som inte definieras som arbetslösa enligt ILO:s internationella definitioner. Summan av statistiken för kvinnor och män kan skilja sig marginellt för statistiken för samtliga, på grund av marginella avrundningsfel i Eurostats statistik. Genomsnittliga siffror för de senast tillgängliga tre åren 2013-2015 anges.

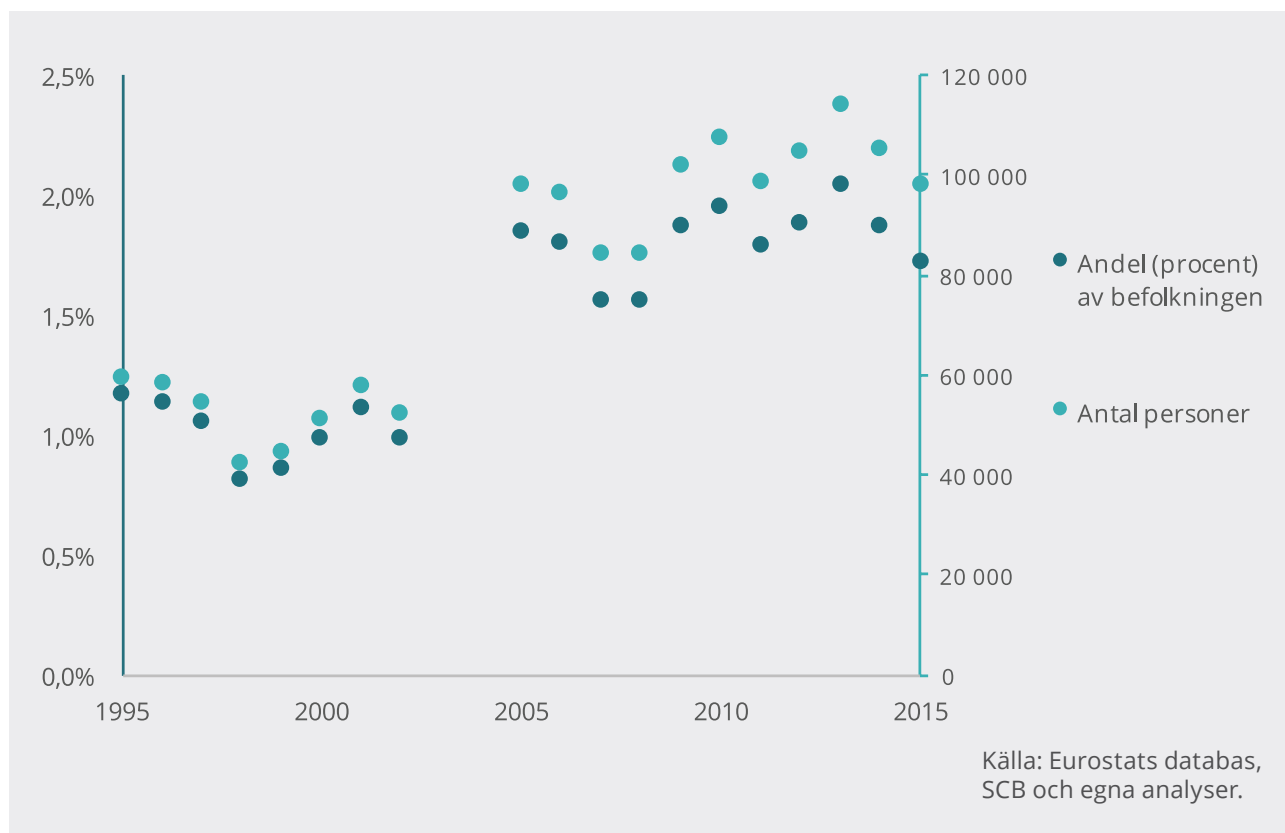
Tabell 2. Jämförelse mellan Eurostats och AKUs redovisning

	Antal (procent av befolkningen)
Eurostat: Ofrivilligt passiva + inaktiva som söker arbete	170 500 (3,0%)
AKU: Total antal utanför arbetskraften som vill arbeta exkl. studerande som söker arbete	117 800 (2,1%)
Studerande utanför arbetskraften som skulle vilja arbeta.	52 700

Källa: AKU samt Eurostats databas. Originaldata har i båda fallen samlats in av AKU. Medan AKU skiljer ut studerande bland gruppen skiljer Eurostat mellan de som vill arbeta och söker arbete och de som vill arbeta men ändå inte söker arbete. Egna beräkningar. Genomsnittliga siffror för de senast tillgängliga tre åren 2013-2015 anges.

För andelen inaktiva som söker arbete finns bristfällig historisk statistik. I figur 2 visas däremot utvecklingen av ofrivilligt inaktiva över tid. Som illustreras i figuren ökade andelen ofrivilligt inaktiva från omkring 1 procent av befolkningen under andra halvan av 1990-talet till mellan 1,6-2 procent under perioden mellan 2005 och 2015. Det kan jämföras med utvecklingen av det samlade utanförskapet i Sverige, vilket illustreras i figur 1. Mellan 1995 och 2015 minskade den totala andelen av befolkningen i arbetsför ålder som försörjdes med sociala ersättningar och bidrag med 17 procent (från 15,5 till 12,9 procent av befolkningen i åldrarna 20-64 år).⁷ Andelen ofrivilligt passiva ökade däremot med 48 procent (från 1,2 till 1,7 procent av befolkningen i åldrarna 20-64 år) under samma period.⁸ Ökningen av ofrivillig passivitet har alltså skett under en tid då det generella utanförskapet påtagligt minskat.

Figur 2. Utvecklingen av ofrivilligt passiva (20-64 år)

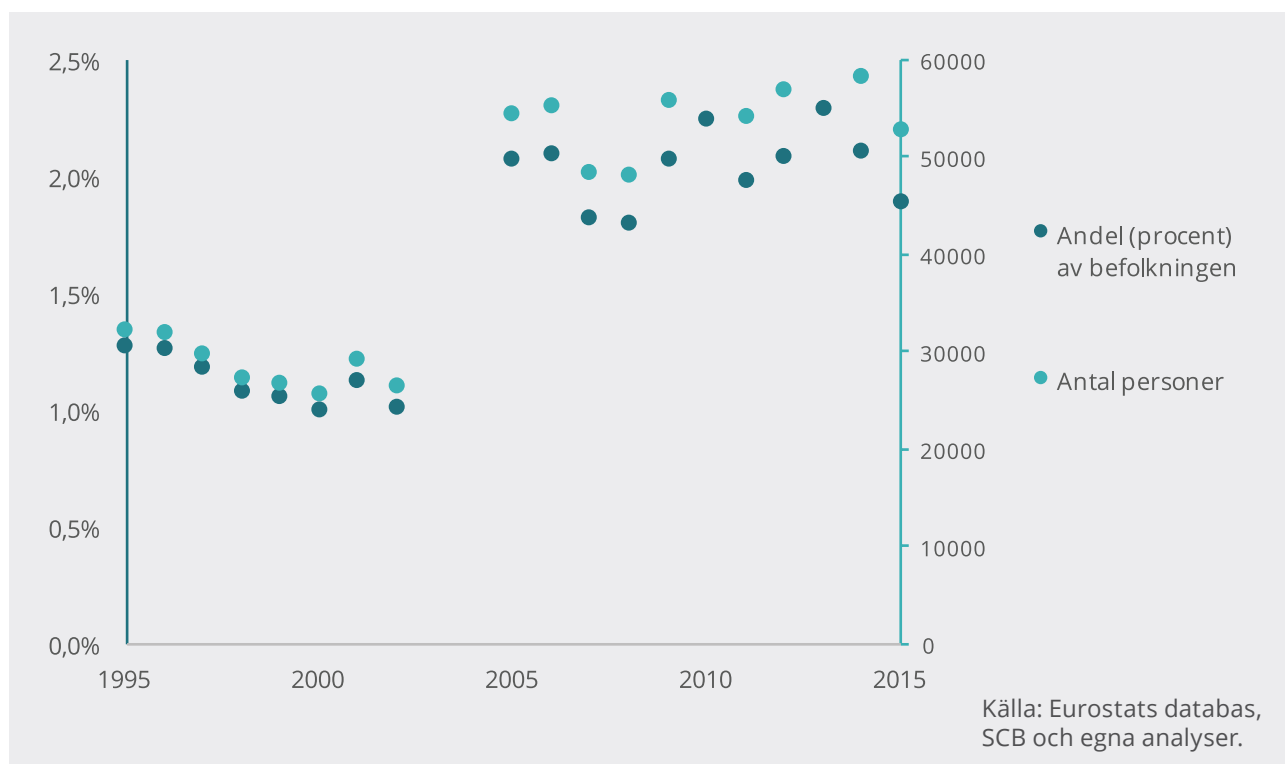

Statistiken för fig. 2-4 redovisas i Appendix B.

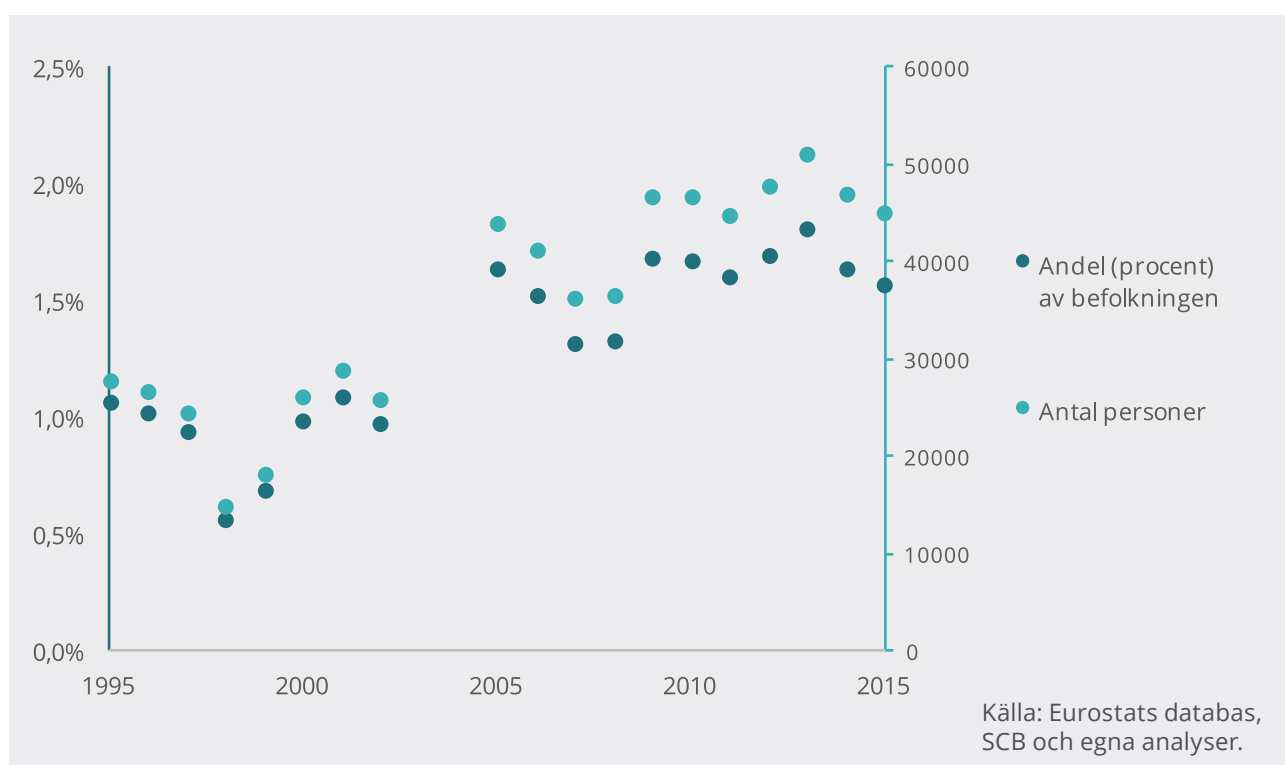
⁷ SCB (2016).

⁸ Eurostats database, SCB:s befolkningsstatistik och egna beräkningar.

Figur 3. Utvecklingen av ofrivilligt passiva (kvinnor 20-64 år)

Figur 4. Utvecklingen av ofrivilligt passiva (män 20-64 år)

I figur 3 och 4 visas motsvarande utveckling för kvinnor respektive män. Utvecklingen är likartad för båda könen, förutom att kvinnor generellt har högre nivåer av ofrivillig passivitet. Bland både män och kvinnor ökade andelen ofrivilligt passiva med 48 procent mellan 1995 och 2015. I båda fallen minskade andelarna något under de sista två åren i perioden, vilket kan förklaras med den goda konjunkturen.

OFRIVILLIGT INAKTIVA I OLIKA ÅLDERSGRUPPER

Det är framförallt bland den unga befolkningen, i åldrarna 20-24 år, som andelen ofrivilligt inaktiva är stor. Som visas i tabell 3 gäller detta såväl ofrivilligt passiva som inaktiva som söker arbete. En förklaring är att statistiken fångar in individer som studerar men hellre skulle vilja arbeta, eller arbeta vid sidan av studier. Det bör noteras att den samlade andelen inaktiva ungdomar som vill arbeta enligt Eurostats uppgifter uppgår till sammanlagt 8,5 procent. Detta kan jämföras med gruppen passiva ungdomar som vare sig studerar eller arbetar, benämnt NEET. I Arbetskraftsundersökningen (AKU) framgår att mellan 2013-2015 så befann sig i genomsnitt 9,9 procent av unga i åldrarna 20-24 år i gruppen NEET. De två uppgifterna är i samma storleksordning.⁹

I gruppen 25-49 åringar är andelen ofrivilligt passiva 1,5 procent och andelen inaktiva som söker arbete 0,9 procent. Det kan jämföras med 3,9 respektive 4,6 procent i gruppen 20-24 åringar. Således finns inte bara en skillnad i storleksordning mellan grupperna, utan också i det att betydligt färre av de inaktiva i åldrarna 25-49 år söker arbeten. Andelen ofrivilligt passiva bland denna åldersgrupp är framförallt hög bland kvinnor (omvända förhållandet gäller bland 20-24 åringar).

En tänkbar förklaring är högre sjukskrivningstal hos kvinnor i arbetslivet medan en annan är att kvinnor tar större ansvar för barn och familj. Dessa två faktorer kan var för sig och i kombination skapa en situation för kvinnor i åldrarna 25-49 år – en ålder då många bildar familj och har småbarn – där individen vill arbeta men på grund av livspusslet/stress befinner sig i ekonomisk inaktivitet utan att nödvändigtvis söka arbete.

Tabell 3 Ofrivilligt inaktiva på svensk arbetsmarknad, 20-24 åringar

		Antal (procent av befolkningen)
Samtliga	Ofrivilligt passiva	25 833 (3,9%)
	Inaktiva som söker arbete	30 433 (4,6%)
Kvinnor	Ofrivilligt passiva	11 633 (3,6%)
	Inaktiva som söker arbete	17 133 (5,3%)
Män	Ofrivilligt passiva	14 167 (4,1%)
	Inaktiva som söker arbete	13 300 (3,9%)

Källa: Eurostats databas, SCB:s befolkningsdatabas och egna beräkningar. Ofrivilligt passiva motsvarar den grupp som svarar att de skulle vilja arbeta men söker inte anställning. Inaktiva som söker arbete är den grupp arbetssökande som inte definieras som arbetslösa enligt ILO:s internationella definitioner. (ILOs definition på arbetslöshet omfattar två grupper: a) personer som är utan arbete, vill ha arbete, har aktivt sökt arbete under de senaste fyra veckorna och har möjlighet att börja arbeta under kommande två veckor samt b) personer som är utan arbete och har accepterat ett arbete som de väntar på att påbörja under kommande två veckor.) Summan av statistiken för kvinnor och män kan skilja sig marginellt för statistiken för samtliga, på grund av marginella avrundningsfel i Eurostats statistik. Genomsnittliga siffror för de senaste tillgängliga tre åren 2013-2015 anges.

⁹ AKU och egna beräkningar.

Tabell 4. Ofrivilligt inaktiva på svensk arbetsmarknad, 25-49 åringar

		Antal (procent av befolkningen)
Samtliga	Ofrivilligt passiva	48 700 (1,5%)
	Inaktiva som söker arbete	29 667 (0,9%)
Kvinnor	Ofrivilligt passiva	29 600 (1,9%)
	Inaktiva som söker arbete	18 633 (1,2%)
Män	Ofrivilligt passiva	19 100 (1,2%)
	Inaktiva som söker arbete	11 033 (0,7%)

Källa: Eutostats databas, SCB:s befolkningsdatabas och egna beräkningar. Ofrivilligt passiva motsvarar den grupp som svarar att de skulle vilja arbeta men söker inte anställning. Inaktiva som söker arbete är den grupp arbetssökande som inte definieras som arbetslösa enligt ILO:s internationella definitioner. Summan av statistiken för kvinnor och män kan skilja sig marginellt för statistiken för samtliga, på grund av marginella avrundningsfel i Eurostats statistik. Genomsnittliga siffror för de senast tillgängliga tre åren 2013-2015 anges.

I gruppen 50-64 åringar är, som visas i tabell 5, andelen ofrivilligt passiva relativt hög (1,8 procent) medan andelen inaktiva som söker arbete är betydligt lägre (0,3 procent). En möjlig förklaring till varför andelen ofrivilligt passiva är hög i relation till inaktiva som söker arbete är att äldre som är utanför arbetskraften i stor utsträckning bedömer att de kommer att ha svårt att finna arbete. I appendix C visas utvecklingen av ofrivilligt passiva hos de åldersgrupper som inkluderats i tabell 2-4. Utvecklingen är snarlik för de olika grupperna, med möjligt undantag för män i åldrarna 25-49 år som enbart upplevt en svag ökning av ofrivillig passivitet mellan 1995 och 2015.¹⁰

Tabell 5. Ofrivilligt inaktiva på svensk arbetsmarknad, 50-64 åringar

		Antal (procent av befolkningen)
Samtliga	Ofrivilligt passiva	31 300 (1,8%)
	Inaktiva som söker arbete	4 567 (0,3%)
Kvinnor	Ofrivilligt passiva	17 033 (1,9%)
	Inaktiva som söker arbete	2 267 (0,3%)
Män	Ofrivilligt passiva	14 300 (1,6%)
	Inaktiva som söker arbete	2 300 (0,3%)

Källa: Eutostats databas, SCB:s befolkningsdatabas och egna beräkningar. Ofrivilligt passiva motsvarar den grupp som svarar att de skulle vilja arbeta men söker inte anställning. Inaktiva som söker arbete är den grupp arbetssökande som inte definieras som arbetslösa enligt ILO:s internationella definitioner. Summan av statistiken för kvinnor och män kan skilja sig marginellt för statistiken för samtliga, på grund av marginella avrundningsfel i Eurostats statistik. Genomsnittliga siffror för de senast tillgängliga tre åren 2013-2015 anges.

¹⁰ För 50-64 åringar finns bristande historisk data, vilket begränsar analysen.

DISKUSSION

Det finns skäl att vid sidan av omfattningen av öppen och direkt arbetslöshet även studera orsakerna till varför individer står utanför arbetsmarknaden. Söker de som står utan arbete, och själva bedömer att de skulle kunna arbeta, jobb eller är de inaktiva? I den internationella forskningslitteraturen har begreppet "uppgivna arbetare" (engelska "discouraged workers"), det vill säga personer utan arbete som vill arbeta men ändå inte söker arbete, lyfts fram under längre tid.¹¹ Förekomsten av personer utan arbete som gett upp hoppet om att söka arbete tycks sammanhöra med förutsättningarna att komma i arbete, något som illustreras av det faktum att andelen uppgivna arbetare ökar då konjunkturen försvagas.¹² Även individuella faktorer, som upplevd diskriminering, kan leda till att arbetslösa eller personer definierade att vara utanför arbetskraften, trots att de vill arbeta inte längre söker arbete.¹³

Det är viktigt att hålla i sinnet att individer som söker arbete men inte får det, individer som inte söker arbete på grund av otillräckliga incitament och individer som skulle vilja söka arbete men har gett upp hoppet om att lyckas med detta delvis befinner sig i olika situationer. De reformer som krävs för att uppmuntra och stödja de olika grupperna att etablera sig på arbetsmarknaden skiljer sig också åt. Ekonomiska incitament är som exempel mest betydelsefulla för personer som har låg eller ingen jobbsökaraktivitet trots att de upplever sig ha möjlighet att komma i arbete, medan ofrivilligt passiva i större utsträckning kan påverkas av utbildningsinsatser samt lägre trösklar på arbetsmarknaden.¹⁴

Dessa perspektiv är relevanta eftersom utmaningen på svensk arbetsmarknad under senare tid har skiftat något från behovet av stärkta incitament till arbete till behov av stärka utbildningsinsatser och sänkta trösklar. Även om incitamenten till arbete fortfarande är relativt svaga i Sverige – på grund av sammanpressad lönestruktur, höga skatter och relativt generösa offentliga ersättningar – så har de stärkts genom de reformer som genomförts sedan framförallt 2006. Samtidigt har utmaningarna med kompetensbrist ökat. Det kan förklara varför utmaningen med ofrivillig passivitet har ökat i magnitud under samma period som det totala utanförskapet har minskat.

Som Långtidsutredningen 2015 noterar stärks kompetenskraven på arbetsmarknaden kontinuerligt, i takt med övergången mot en alltmer specialiserad och kunskapsbaserad samhällsekonomi. Medan Sverige överlag har en befolkning med gott humankapital så finns en stor utmaning eftersom det finns en "förhållandevis hög andel av befolkningen som har en mycket låg kunskapsnivå."¹⁵ Framförallt är denna utmaning, enligt PIAAC-undersökningen som regeringen förlitar sig på i sin analys, tydlig bland utrikes födda personer.¹⁶ Långtidsutredningen framför: "Drygt 35 procent av de utrikes födda uppvisar otillräckliga färdigheter inom både läsning och räkning, medan denna siffra

---

11 Se till exempel McCall (1970).

12 Något som observerades redan av Finegan (1981).

13 Heslin, Bell och Fletcher (2012).

14 Se till exempel Bargain m.fl. (2010).

15 SOU 2015:104.

16 PIAAC står för Programme for the International Assessment of Adult Competencies. Det är en undersökning som genomförs av OECD och mäter vuxnas kunskaper, på motsvarande sätt som PISA-undersökningen mäter ungdomars kunskaper.

för de inrikes födda är ca 5 procent. Enligt utredningens analys av PIAAC-data avseende räkning verkar detta i genomsnitt gälla även högutbildade personer från vanliga invandringsregioner i Mellanöstern och Afrika, vilkas resultat i genomsnitt var lägre än genomsnittsresultaten för lågutbildade inrikes födda och i nivå med lågutbildade från Nordamerika och Västeuropa.”¹⁷

Utmaningar med ofrivillig passivitet på moderna arbetsmarknader har under senare tid uppmärksammats, även i länder som Finland där frågan om integration är mindre aktuell. Framförallt individer som har låga kunskaper och begränsad arbetslivserfarenhet, samt äldre individer vars kunskaper inte uppdaterats för att möta förändrade krav på arbetsmarknaden, löper risk för att hamna i ofrivillig inaktivitet.¹⁸ I Sverige leder senaste tidens migrationsvåg till att frågan får extra stor aktualitet. Risken för ofrivillig passivitet relaterar även till den utveckling där många ungdomar har låga eller ofullständiga betyg från skolan.

Det faktum att andelen ofrivilligt passiva kvarstår på hög nivå trots en god konjunktur och trots i övrigt minskat utanförskap indikerar att utmaningen bör mötas med strukturella reformer. Lönebildningen spelar en betydelsefull roll i sammanhanget. En rapport som IMF publicerade i slutet av 2015 förklarar som exempel: ”Historiskt höga migrationsflöden förstärker vikten av arbetsmarknadsreformer för att bereda vägen till sysselsättning. Sverige har ett välutvecklat introduktionsprogram för flyktingar trots att processen för integration i sysselsättning tar lång tid. Att möta den höga arbetslösheten bland lågkvalificerade arbetare – genom att reducera höga ingångslöner och lätta på strikt anställningsskydd, tillsammans med mera effektiv arbetsträning och jobb-matching tjänster – skulle främja snabbare integration.”¹⁹ I sin ekonomiska bedömning över den svenska ekonomin, publicerad samma år, pekar också OECD på vikten av mera flexibel lönesättning.²⁰

Obalanser på arbetsmarknaden tycks inte beaktas i tillräcklig utsträckning i svensk lönesättning. Att arbetslösheten inte har fallit tillbaka i större utsträckning än vad som skett under senare år kan reflektera att lönerna ökade för snabbt i följd av finanskrisen.²¹ I 2015 års upplaga av Lönebildningsrapporten, publicerad av Konjunktur Institutet, står följande att läsa i sammanfattningen: ”Lönespridningen i Sverige är låg jämfört med andra länder och lägsta lönerna är höga. Det innebär att personer med låg utbildningsnivå och liten relevant arbetslivserfarenhet har svårt att få fotfäste på arbetsmarknaden. Arbetsmarknadens parter kan bidra till att sänka trösklarna för inträde på arbetsmarknaden genom att anpassa lägsta lönerna.”²² Frågan är nära kopplad till ofrivillig passivitet, eftersom höga ingångslöner leder till att möjligheten för personer med begränsade kunskaper och erfarenheter att komma i arbete minskar. Därmed skapas en situation där personer ger upp hoppet om att få fäste på arbetsmarknaden.

---

17 SOU 2015:104.

18 Mayhew och Rijkers (2004).

19 IMF (2015). Egen översättning av citat från engelska.

20 OECD (2015).

21 SOU 2011, Spector (2015).

22 Konjunktur Institutet (2015).

Det finns ingen enda lösning för att möta utmaningen med ofrivillig passivitet. En blandning av strukturella förändringar kring lönesättning, ökade satsningar på välfungerande utbildning och vuxenutbildning, förändringar av ersättningsystemen samt arbetsmarknadsinsatser kan behövas för att skapa möjligheter liksom incitament för övergång till arbete. I avsaknad av reformer är risken påtaglig att ofrivillig passivitet åter fortsätter att öka, i takt med att konjunkturen vänder och en bred grupp personer med låga kunskaper står inför utmaningen att träda in på arbetsmarknaden.

REFERENSER

- Arbetskraftsundersökningarna AKU, Statistiken inhämtades och analyserades senast 2016-08-29.
- Bargain, O., M. Caliendo, P. Haan och K. Orsini. (2010). "Making work pay" in a rationed labor market", *Journal of Population Economics*, 23;1:323-351.
- Charni, K. (2016). "To Continue Working or not: The Case of Older Workers in Great Britain", working paper, Aix-Marseille University, CNRS & EHESS.
- Edling, J. (2002). "Alla behövs - Blott arbetsmarknadspolitik skapar inga nya jobb", Timbro. Rapporten publicerades ursprungligen av LO.
- Eurostats databas. "Inactive population by sex, age and willingness to work (1 000)", data uppdaterad senast 2016-08-20. Egna beräkningar.
- Finegan, T.A. (1981). "Discouraged workers and economic fluctuations", *Industrial & Labor Relations Review*, 35;1: 88-102.
- Herin, J., U. Jakobsson och A. Rydeman (2006) "Ge de arbetslösa en chans – 150 000 nya jobb genom halverade arbetsgivaravgifter.
- Heslin, P.A., M.P. Bell och P.O. Fletcher (2012). "The devil without and within: A conceptual model of social cognitive processes whereby discrimination leads stigmatized minorities to become discouraged workers", *Journal of Organizational Behavior*, 33;6:840-862.
- Hogstedt, C., M. Bjurvald, S. Marklund, E. Palmer och T. Theorell (red.) (2004). "Den höga sjukfrånvaron - sanning och konsekvens", Statens Folkhälsoinstitut, R 2004:15.
- IMF (2015). "Sweden", IMF Country Report No. 15/329.
- Konjunktur Institutet (2015). "Lönebildningsrapporten 2015".
- Ljungqvist, L. och T. Sargent (2006). "Hur Sveriges arbetslöshet blev mer lik Europas", i NBER rapporten 2 "Att reformera välfärdsstaten – amerikanskt perspektiv på den svenska modellen, Stockholm.
- Mayhew, K. och B. Rijkers (2004). "How to improve the human capital of older workers or the sad tale of the magic bullet", OECD.
- McCall, J.J. (1970). "Economics of information and job search", *The Quarterly Journal of Economics*, Feb. 113-126.
- OECD (2004). "Ageing and Employment Policies Finland".
- OECD (2015). "OECD Economic Surveys Sweden".
- Red. Martin, R. och P.S. Morrison (2003). "Geographies of Labour Market Inequality", Routledge, New York, USA.
- Regeringen (2016). "2016 års ekonomiska vårproposition", Regeringens proposition 2015/16:100.
- SCB befolkningsdatabasen, "Folkmängd efter ålder, kön och år". Data inhämtade senast 2016-08-21.
- SCB (2016). "Antalet helårsekvivalenter i åldrarna 20-64 som försörjdes med sociala ersättningar och bidrag, 1990–2015". Statistiken var senast uppdaterad 2016-08-17 när den hämtades in 2016-08-21 från <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Hushallens-ekonomi/Amnesovergripande-statistik/Hushallens-ekonomi-allman-statistik/250874/250883/Helarsekvivalenter/251101/>
- SOU (2011). "Långtidsutredningen 2011 Huvudbetänkande", SOU 2011:11.
- Spector, S. (2014). "Den verkliga arbetslöshetens utveckling sedan 1996", *Svenskt Näringsliv*.
- Spector, S. (2015). "Hög sysselsättning och låg arbetslöshet - Ett nationalekonomiskt perspektiv på arbetsmarknaden", *Svenskt Näringsliv*.

APPENDIX A

År	Total antal personer försörjda med sociala ersättningar och bidrag (helårsekvivalenter)	Andel av befolkningen (procent)
1990	732236	14,8
1991	816587	16,4
1992	954303	19
1993	1112473	22
1994	1154079	22,6
1995	1134876	22,2
1996	1134252	22,1
1997	1119615	21,8
1998	1062470	20,6
1999	1025266	19,8
2000	1013319	19,4
2001	1001453	19,1
2002	1032459	19,6
2003	1029710	19,5
2004	1063646	20,1
2005	1057721	19,9
2006	1022168	19,1
2007	903928	16,8
2008	823514	15,2
2009	862169	15,8
2010	857597	15,6
2011	795927	14,4
2012	798958	14,4
2013	818900	14,7
2014	809292	14,4
2015	813172	14,4

Källa: SCB (2016).

APPENDIX B

20-64 åringar						
	Samtliga Ofrivilligt passiva	Kvinnor Andel	Ofrivilligt passiva	Män Andel	Ofrivilligt passiva	Andel
1995	59900	1,2%	32400	1,3%	27500	1,1%
1996	58500	1,1%	32100	1,3%	26400	1,0%
1997	54500	1,1%	30100	1,2%	24400	0,9%
1998	42300	0,8%	27600	1,1%	14700	0,6%
1999	45000	0,9%	27100	1,1%	18000	0,7%
2000	51600	1,0%	25800	1,0%	25900	1,0%
2001	58200	1,1%	29400	1,1%	28800	1,1%
2002	52300	1,0%	26600	1,0%	25700	1,0%
2003						
2004						
2005	98500	1,9%	54600	2,1%	43900	1,6%
2006	96700	1,8%	55600	2,1%	41100	1,5%
2007	84600	1,6%	48600	1,8%	36000	1,3%
2008	84700	1,6%	48300	1,8%	36400	1,3%
2009	102400	1,9%	56000	2,1%	46400	1,7%
2010	107600	2,0%	61000	2,3%	46500	1,7%
2011	98900	1,8%	54300	2,0%	44600	1,6%
2012	104800	1,9%	57200	2,1%	47600	1,7%
2013	114300	2,0%	63300	2,3%	51000	1,8%
2014	105200	1,9%	58600	2,1%	46700	1,6%
2015	98000	1,7%	52900	1,9%	45000	1,6%

APPENDIX C

20-24 åringar						
	Ofrivilligt passiva	Andel	Ofrivilligt passiva	Andel	Ofrivilligt passiva	Andel
1995	14000	2,4%	6300	2,2%	7700	2,6%
1996	16400	2,9%	8400	3,0%	8000	2,8%
1997	18600	3,4%	9700	3,6%	8900	3,2%
1998	10300	1,9%	5700	2,2%	4600	1,7%
1999	9700	1,9%	7400	2,9%	2300	0,9%
2000	11000	2,1%	6500	2,6%	4700	1,8%
2001	12500	2,4%	5900	2,3%	6600	2,5%
2002	10800	2,1%	6200	2,4%	4600	1,7%
2003						
2004						
2005	16700	3,2%	7700	3,0%	8900	3,3%
2006	17400	3,2%	8000	3,0%	9400	3,4%
2007	14600	2,6%	7300	2,7%	7300	2,6%
2008	14400	2,5%	7100	2,5%	7400	2,5%
2009	22500	3,7%	11400	3,9%	11200	3,6%
2010	23300	3,7%	11900	3,9%	11300	3,5%
2011	20900	3,2%	10600	3,3%	10200	3,1%
2012	24900	3,7%	11500	3,5%	13400	3,9%
2013	27000	4,0%	11700	3,6%	15300	4,4%
2014	26800	4,0%	12500	3,8%	14300	4,1%
2015	23700	3,6%	10700	3,4%	12900	3,8%

25-49 åringar						
	Samtliga Ofrivilligt passiva	Kvinnor Andel	Ofrivilligt passiva	Män Andel	Ofrivilligt passiva	Andel
1995	33500	1,1%	19000	1,3%	14500	0,7%
1996	31400	1,0%	19200	1,3%	12200	0,6%
1997	28900	0,9%	16900	1,1%	12000	0,6%
1998	22100	0,7%	16000	1,1%		
1999	27500	0,9%	15800	1,1%	11800	0,6%
2000	26900	0,9%	13200	0,9%	13700	0,6%
2001	28900	1,0%	16100	1,1%	12800	0,6%
2002	28500	0,9%	14800	1,0%	13700	0,6%
2003						
2004						
2005	47200	1,6%	29200	2,0%	18000	0,8%
2006	45100	1,5%	28800	1,9%	16300	0,8%
2007	36300	1,2%	22100	1,5%	14100	0,7%
2008	37600	1,2%	23200	1,6%	14400	0,7%
2009	48200	1,6%	29000	1,9%	19200	0,9%
2010	51100	1,7%	31700	2,1%	19500	0,9%
2011	46500	1,5%	26700	1,7%	19800	0,9%
2012	45400	1,4%	27200	1,8%	18200	0,9%
2013	51300	1,6%	31100	2,0%	20200	0,9%
2014	48400	1,5%	29400	1,9%	19000	0,9%
2015	46400	1,4%	28300	1,8%	18100	0,8%

50-64 åringar						
	Samtliga Ofrivilligt passiva	Kvinnor Andel	Ofrivilligt passiva	Män Andel	Ofrivilligt passiva	Andel
1995	12400	0,8%				
1996	10700	0,7%				
1997						
1998	9800	0,6%				
1999						
2000	13700	0,8%	7400	0,9%		
2001	16800	1,0%	5600	0,7%	9400	1,1%
2002	13000	0,8%			7400	0,9%
2003						
2004			17700			
2005	34600	1,9%	18800	2,1%	16900	1,9%
2006	34200	1,9%	19200	2,1%	15400	1,7%
2007	33800	1,9%	18000	2,0%	14600	1,6%
2008	32600	1,8%	15700	1,8%	14700	1,6%
2009	31700	1,8%	17400	2,0%	16000	1,8%
2010	33100	1,9%	17000	1,9%	15700	1,8%
2011	31500	1,8%	18500	2,1%	14500	1,6%
2012	34500	2,0%	20500	2,4%	16000	1,8%
2013	35900	2,1%	16700	1,9%	15500	1,8%
2014	30000	1,7%	13900	1,6%	13400	1,5%
2015	27800	1,6%			14000	1,6%

